

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

MAI KIM THANH

**TRUYỀN THUYẾT VÀ LỄ HỘI DÂN GIAN
Ở KIẾN THỤY, HẢI PHÒNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên: 2017

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

MAI KIM THANH

**TRUYỀN THUYẾT VÀ LỄ HỘI DÂN GIAN
Ở KIẾN THỤY, HẢI PHÒNG**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Hằng Phương

Thái Nguyên: 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Mai Kim Thanh

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Văn – Xã hội, Trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn PGS.TS. Nguyễn Hằng Phương đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè và đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Mai Kim Thanh

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	2
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	8
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	8
5. Phạm vi nghiên cứu	10
6. Cấu trúc của luận văn	10
7. Đóng góp của luận văn	10
NỘI DUNG	12
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TẾ CỦA VIỆC TÌM HIỂU	12
TRUYỀN THUYẾT VÀ LỄ HỘI DÂN GIAN Ở KIẾN THỤY, HẢI PHÒNG	12
1.1. Vài nét về điều kiện tự nhiên, xã hội và văn hóa ở Kiến Thụy, Hải Phòng	12
1.1.1. Điều kiện tự nhiên	12
1.1.2. Đặc điểm kinh tế - xã hội	13
1.1.3. Điều kiện lịch sử - văn hóa	14
1.2. Một số vấn đề lí luận	16
1.2.1. Truyền thuyết	16
1.2.2. Lễ hội	21
1.3. Tổng quan về văn học dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng	24
1.3.1. Khái quát về các thể loại văn học dân gian ở Hải Phòng	24
1.3.2. Vài nét về truyền thuyết và lễ hội dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng	25
Chương 2: TRUYỀN THUYẾT Ở KIẾN THỤY, HẢI PHÒNG	28
2.1. Phân loại truyền thuyết ở Kiến Thụy, Hải Phòng	28
2.1.1. Truyền thuyết về nhân vật lịch sử	28
2.1.2. Truyền thuyết về những nhân vật sáng tạo văn hóa	29
2.1.3. Truyền thuyết về các địa danh	30
2.2. Nội dung truyền thuyết ở Kiến Thụy	31

2.2.1. Ca ngợi công lao của những người anh hùng có công khai phá, giữ gìn, mở mang vùng đất	31
2.2.2. Ca ngợi công lao của những người giúp dân sinh kế và sáng tạo văn hóa dân gian	39
2.2.3. Truyền thuyết về lịch sử các địa danh, các kiến trúc cổ	43
2.3. Nghệ thuật của các truyền thuyết ở Kiến Thụy, Hải Phòng	48
2.3.1. Nghệ thuật tạo dựng cốt truyện	48
2.3.2. Mô tip nghệ thuật	49
2.3.3. Nghệ thuật xây dựng nhân vật	50
2.3.4. Thời gian và không gian nghệ thuật	53
Chương 3: LỄ HỘI DÂN GIAN VÀ MỐI QUAN HỆ GIỮA TRUYỀN THUYẾT VỚI LỄ HỘI Ở KIẾN THUY, HẢI PHÒNG	57
3.1. Các lễ hội dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng	59
3.1.1. Lễ hội dân gian về các anh hùng lịch sử	59
3.1.2. Lễ hội dân gian về các anh hùng sáng tạo văn hóa	66
3.1.3. Lễ hội dân gian của làng nghề, làng văn hóa	72
3.2. Mối quan hệ giữa truyền thuyết và lễ hội dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng	81
3.2.1. Truyền thuyết là cơ sở phát sinh lễ hội	82
3.2.2. Mối quan hệ giữa truyền thuyết và lễ hội	87
Tiểu kết	89
KẾT LUẬN	90
TÀI LIỆU THAM KHẢO	93
PHỤ LỤC	97
PHỤ LỤC 1	97
PHỤ LỤC 2	107
PHỤ LỤC 3	110

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Theo dòng thời gian, xã hội ngày càng phát triển không ngừng trong sự giao thoa hội nhập, tiếp thu các thành tựu văn hóa của các nước trên thế giới, tuy nhiên các tác phẩm dân gian vẫn cứ tồn tại bền bỉ như dòng sông chảy mãi đến vô tận. Cát lên từ cuộc sống và phát triển qua bao thăng trầm lịch sử, văn học dân gian vẫn luôn là một bộ phận quan trọng trong nền văn học nước nhà; trong đó phải kể đến truyền thuyết. Truyền thuyết với cái cốt lõi là sự thực lịch sử, nó gắn bó chặt chẽ với lịch sử dựng nước, giữ nước của dân tộc; với những địa danh thắng cảnh nổi tiếng; với nền văn hóa nghìn đời. Truyền thuyết là một thể loại văn học dân gian. Lễ hội là một hình thức sinh hoạt văn hóa cộng đồng, có nguồn gốc phát sinh và phát triển gắn với sự phát triển của dân tộc Việt Nam.

Truyền thuyết, lễ hội, mối quan hệ giữa truyền thuyết và lễ hội đã được các nhà nghiên cứu quan tâm tìm hiểu. Tuy nhiên, các công trình nghiên cứu mới chỉ xem xét mối quan hệ đó ở phạm vi văn học dân gian và lễ hội của người Việt nói chung và ở một số địa bàn văn hóa cụ thể.

Hải Phòng là một vùng đất giàu truyền thống, nơi đây cất giữ nhiều di sản văn hóa quý báu của dân tộc. Các truyện kể dân gian gắn với những lễ hội độc đáo cũng không nằm ngoài di sản ấy. Đặc biệt, truyền thuyết về các lễ hội dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng rất đa dạng, phong phú, tô điểm thêm cho diện mạo truyền thuyết vùng đất cảng giàu truyền thống văn hóa này.

Tổ chức lễ hội và đi lễ đầu năm từ lâu đã là nét văn hóa truyền thống của người dân Việt Nam với mong ước cầu an, may mắn, sức khỏe cho gia đình và bản thân trong năm mới. Với mong muốn cung cấp thêm tư liệu về các truyền thuyết và lễ hội văn hóa dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng góp phần làm sáng tỏ những giá trị văn hóa tinh thần của một vùng đất, chúng tôi tiến hành nghiên cứu đề tài này.

Là một người con của quê hương Kiến Thụy, Hải Phòng, tôi vô cùng tự hào về điều đó và tha thiết mong thông qua đề tài này đóng góp phần nào vào việc bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa dân gian truyền thống của quê hương nói riêng và dân tộc nói chung. Thực hiện đề tài này cũng là cơ hội để tôi trau dồi thêm tri thức về văn hóa, văn học của chính quê hương mình, đồng thời ứng dụng những kiến thức đã học vào thực tiễn nghiên cứu một vấn đề cụ thể.

Trên cơ sở những lý do trên, tôi chọn đề tài “*Truyền thuyết và lễ hội dân gian ở Kiến Thụy, Hải Phòng*” làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

2.1. Nghiên cứu về truyền thuyết

Theo sử sách ghi chép lại, ngay từ thời Bắc thuộc, các học giả phương Bắc đã ghi lại truyền thuyết về thời Hùng Vương qua các sách: *Giao châu ngoại vực kí* (thế kỉ IV), *Việt Nam chí* (thế kỉ V). Khoảng thế kỉ X đến thế kỉ XIV có các sách ghi chép truyền thuyết như *Báo cửu truyện*, *Ngoại sử kí* của Đỗ Thiện (nay đã thất truyền). Các công trình sưu tầm, tuyển tập văn học dân gian Việt Nam như: *Việt điện u linh* 越甸幽靈 của Lí Tế Xuyên, *Lĩnh Nam chích quái* 嶺南摭怪 của Trần Thế Pháp, *Truyền kì mạn lục* 傳奇漫錄 của Nguyễn Dữ, *Nam Ông mộng lục* 南翁夢錄, v.v. là những minh chứng: truyền thuyết đã được các tác giả văn học, học giả quan tâm nghiên cứu từ lâu.

Đến thế kỉ thứ XV thì truyền thuyết dân gian mới được ghi chép nhiều hơn. Ngô Sĩ Liên có ghi chép lại các truyền thuyết ở phần *ngoại kí* trong cuốn *Đại Việt sử kí toàn thư*. Truyền thuyết đã được nhà sử học sưu tầm, ghi chép, sắp xếp và hệ thống hóa lại.

Tuy nhiên, trong những tác phẩm vừa dẫn, truyền thuyết mới được quan tâm, sưu tầm, tuyển chọn để lưu giữ, truyền lại cho đời sau. Đó chưa phải các

công trình nghiên cứu truyền thuyết với tư cách là những tác phẩm văn học dân gian, gắn với môi sinh của chúng.

Các nhà nghiên cứu văn học Việt Nam từng tranh luận về khái niệm truyền thuyết. Một số tác giả phủ nhận sự tồn tại của truyền thuyết với tư cách là thể loại văn học dân gian độc lập như Nguyễn Đông Chi, Đinh Gia Khánh... Ngược lại, Đỗ Bình Trị, Kiều Thu Hoạch và nhiều nhà nghiên cứu khác quan niệm truyền thuyết là một thể loại tự sự dân gian.

Trong cuốn giáo trình *Lịch sử văn học Việt Nam* (Bùi Văn Nguyên chủ biên), Đỗ Bình Trị xếp truyền thuyết bên cạnh thần thoại, và định nghĩa: “*truyền thuyết là những truyện có dính líu đến lịch sử mà lại có sự kỳ diệu – là lịch sử hoang đường – hoặc là những truyện tưởng tượng ít nhiều gắn với sự thực lịch sử. Tính chất thể loại của truyền thuyết bắt đầu được khẳng định rõ.*”

Cuốn sách *Truyền thống anh hùng dân tộc trong loại hình tự sự dân gian Việt Nam* (1971) là công trình của nhiều tác giả, trong đó tuyển tập các bài viết nghiên cứu về truyền thuyết đã xuất bản. Các tác giả cuốn sách này đều khẳng định truyền thuyết là một thể loại văn học dân gian. Đáng chú ý là tác giả Kiều Thu Hoạch nhận định: “*Truyền thuyết là một thể tài truyện kể truyền miệng nằm trong loại hình tự sự dân gian; nội dung cốt truyện của nó là kể lại truyện tích các nhân vật lịch sử hoặc giải thích nguồn gốc các phong vật theo quan niệm nhân dân, biện pháp nghệ thuật phổ biến của nó là khoa trương phóng đại, đồng thời nó cũng sử dụng những yếu tố hư ảo, thần kỳ như cổ tích và thần thoại...*”

Tại mục từ *truyền thuyết* trong cuốn Từ điển văn học do Chu Xuân Diên (chủ biên, 1980) cũng khẳng định: truyền thuyết là một trong những thể loại tự sự dân gian, có quan hệ gần gũi với các thể loại tự sự dân gian khác như thần thoại và truyện cổ tích.

Các cuốn giáo trình *Văn học dân gian Việt Nam* của tác giả Hoàng Tiến Tựu, *Văn học dân gian Việt Nam* của tác giả Lê Chí Quế (chủ biên), *Văn học dân gian*

của tác giả Phạm Thu Yên (chủ biên) đều có một chương nghiên cứu về truyền thuyết với tư cách là một thể loại văn học độc lập.

Tuy nhiên, những công trình nghiên cứu về truyền thuyết kể trên mới dừng lại ở việc nghiên cứu bản thân các câu chuyện truyền thuyết mà chưa đặt chúng vào trong mối quan hệ hữu cơ với các hoạt động sinh hoạt văn hóa dân gian của cộng đồng, mà cụ thể là lễ hội.

- Ở địa phương duy nhất có cuốn *Kiến Thụy xưa và nay*(2009), Nhà xuất bản Lao động có tài liệu nghiên cứu về các truyền thuyết của các lễ hội.

2.2. Nghiên cứu về lễ hội dân gian

Trong bài viết “Bảo tồn, phát huy lễ hội dân gian là góp phần bảo tồn di sản văn hóa các dân tộc” đăng trên Báo Văn hóa các dân tộc, số 3/2006, Dạ Minh cho biết: các dân tộc Việt Nam, trong đó 53 tộc thiểu số có nhiều lễ hội dân gian. Mục đích của các lễ hội dân gian của các dân tộc thiểu số hầu hết là cúng thần linh và giao lưu tình cảm, vui chơi giải trí. Bài viết cũng nhấn mạnh: “Lễ hội dân gian là nơi lưu trữ nhiều giá trị văn hóa truyền thống của các dân tộc. Phải tích cực, thường xuyên có kế hoạch bằng nhiều hình thức, biện pháp với phương châm xã hội hóa.” Tác giả cũng nhấn mạnh: “Bảo tồn lễ hội dân gian là một trong những giải pháp tốt nhất để bảo tồn và phát huy di sản văn hóa các dân tộc nói chung và dân tộc thiểu số nói riêng.”

Trước đây, các công trình nghiên cứu về văn hóa dân gian nói chung và nghiên cứu về lễ hội dân gian nói riêng còn rất khiêm tốn và sơ lược. Có thể kể đến một vài công trình như: Phan Kế Bính với *Việt Nam phong tục*; Đào Duy Anh với *Việt Nam văn hoá sử cương*; Nguyễn Văn Huyền với *Góp phần nghiên cứu văn hoá Việt Nam*.

Vào thời kì nửa cuối thế kỉ XX, các công trình nghiên cứu về lễ hội ở hai miền Nam – Bắc bắt đầu được chú ý sưu tầm. Ở miền Nam, có thể kể đến các công trình: *Lễ tế xuân hay Đám rước thần nông* của Nguyễn Bửu Kế, *Nhớ lại hội*